

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

ZADLUŽENOST U KLIENTŮ DOLÉČOVACÍCH PROGRAMŮ
V ADIKTOLOGICKÝCH SLUŽBÁCH

Bakalářská práce

Obor studia: Sociální práce

Autor: Aneta Říhová, DiS.

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Skopal, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Zadluženost u klientů doléčovacích programů v adiktologických službách“ vypracovala sama a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Brně dne 5.4.2021

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Ondřejovi Skopalovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které byly velice přínosné pro zpracování této práce. Dále děkuji sociálním pracovnícům za pomoc při zprostředkování dotazníků. Také bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se účastnili mého výzkumu.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Aneta Říhová, DiS.
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Sociální práce
Obor obhajoby práce:	Sociální práce
Vedoucí práce:	PhDr. Ondřej Skopal, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Zadluženost u klientů doléčovacích programů v adiktologických službách
Anotace práce:	Tato bakalářská práce poskytuje teoretické poznatky v oblasti zadluženosti, mimosoudního a soudního vymáhání dluhů a možné způsoby řešení této situace. Pomocí kvantitativního dotazníkového šetření zjišťuje stav zadluženosti mezi klienty doléčovacích programů v adiktologických službách a možné faktory, které lze identifikovat při vzniku.
Klíčová slova:	Zadlužení, finanční gramotnost, závazek, dluh, dlužník, věřitel, exekuce, doléčovací program
Title of Thesis:	Indebtedness of clients of aftercare programs in addictological services
Annotation:	This bachelor thesis provides theoretical knowledge in the field of indebtedness, out-of-courts and judicial enforcement, possible methods of solution. Using a quantitative questionnaire survey between clients of aftercare programs in addictological services and possible factors that can be identified at origin.
Keywords:	Indebtedness, financial literacy, financial obligation, debt, debtor, creditor, judicial enforcement, aftercare program
Názvy příloh vázaných v práci:	č. 1 Dotazník
Počet literatury a zdrojů:	39
Rozsah práce:	54 s. (72 079 znaků s mezerami), 6 s. příloha

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. ZADLUŽENÍ	9
1.1. Příčiny zadlužení	9
1.2. Prevence zadlužení	10
2. ZÁVAZEK A ŘÍZENÍ BĚHEM PRODLENÍ.....	13
2.1. Mimosoudní řízení	14
2.2. Soudní řízení	15
3. EXEKUCE.....	16
3.1. Exekuce a její zahájení.....	16
3.2. Soudní exekutor.....	17
3.3. Exekuční způsoby plnění	18
4. ZPŮSOBY ŘEŠENÍ ZADLUŽENÍ.....	22
5.DOLÉČOVACÍ PROGRAMY V ADIKTOLOGICKÝCH SLUŽBÁCH	27
5.1. Intervence poskytované v doléčovacích programech.....	28
EMPIRICKÁ ČÁST	31
6. KVANTITATIVNÍ VÝZKUM ZADLUŽENOSTI.....	31
6.1. Cíl empirického šetření a výzkumný vzorek	31
6.2. Stanovení hypotéz	32
6.3. Sběr dat	32
6.4. Předvýzkum.....	33
6.5. Etika výzkumu.....	33
6.6. Prezentace kvantitativních výsledků	34
6.6. Interpretace výsledků	43
DISKUZE	47

ZÁVĚR.....	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	54
PŘÍLOHA	55

ÚVOD

Zadluženost je téma, kterému je v České republice věnována čím dál větší pozornost. Není divu, že se touto problematikou zabývá i sociální práce v docela velkém měřítku.

Tato bakalářská práce nese název: Zadluženost u klientů doléčovacích programů v adiktologických službách. Důvodem výběru tohoto tématu je mé pracovní zaměření sociální pracovnice v doléčovacím centru. Jako sociální pracovnice poskytující odborné sociální poradenství se pravidelně setkávám s klienty přicházejícími s nevyřešenými problémy z doby aktivního užívání psychoaktivních látek. Ve své praxi se setkávám s klientskou zakázkou dluhového poradenství formou podpory zmapování dluhů, zařízení splátkového kalendáře, oddlužení a další.

Tato bakalářská práce je rozdělena do dvou stěžejních částí, teoretické části a části empirické. Teoretická část se dále dělí na pět hlavních kapitol.

V první kapitole teoretické části se zaměřuji na definici pojmu zadlužení. Zadlužení přibližuji pomocí objasnění možných příčin tohoto jevu a jeho možnou prevencí, kam řadím pojmy jako finanční gramotnost a finanční plánování.

V druhé kapitole se posouváme do fáze, kdy osoba není schopna splácet své závazky a stává se z ní dlužník. Vysvětluji základní pojmy v této oblasti – závazek, dlužník, prodlení, pohledávka. Následně se zabývám kroky v mimosoudním a soudním jednání, které může věřitel podniknout při upozornění dlužníka na prodlení.

Další kapitola se dějově posouvá do situace, kdy závazek je postoupen do exekučního vymáhání. Vysvětluji zde samostatný pojem exekuce, exekuční titul, soudní exekutor. Dále popisuji způsoby zahájení exekučního plnění, ale také způsoby řešení, například prostřednictvím sjednání splátkového kalendáře nebo oddlužení.

Poslední kapitola v rámci teoretické části se zaměřuje na výzkumný vzorek této bakalářské práce, tedy doléčovací programy v adiktologických službách a jejich klienty.

Hlavním cílem práce je zjistit, kolik klientů doléčovacích programů v adiktologických službách je anebo bylo ve stavu zadluženosti, identifikovat možné faktory vzniku zadlužení, a tím také zjistit, s jakými dluhy se nejčastěji potýkají. Cíle dosahují prostřednictvím výzkumné otázky, která zní: *„Jaká je míra zadluženosti u klientů doléčovacích programů v adiktologických službách a jaké faktory lze identifikovat při vzniku?“*

Empirická část vysvětluje zvolenou metodologii výzkumu, cíl této práce, výzkumný soubor a stanovené hypotézy. Stěžejní částí je prezentace výsledků s pomocí grafického znázornění a následnou interpretací výsledků.

TEORETICKÁ ČÁST

1. ZADLUŽENÍ

Vzhledem k tomu, že tato bakalářská práce zkoumá zadlužení u klientů doléčovacích programů v adiktologických službách, je třeba nejdříve vysvětlit pojem zadlužení a jaké jsou jeho možné příčiny dle odborné literatury. Další důležitou oblastí, na kterou se zaměřuji, je prevence zadlužení.

Jedinec je zadlužený v případě vzniku dluhu. Dluh může vzniknout například půjčením si peněz (MF ČR, 2019). Zadlužení Čechů neustále roste. Podle CNCB – Czech Non-Banking Credit Bureau, z.s.p.o. (2020): „Dluh obyvatel ČR evidovaný v Bankovním a Nebankovním registru klientských informací na konci druhého čtvrtletí poprvé v historii překročil hranici 2,5 bilionu korun. Jeho výše byla o 143 miliard vyšší než o rok dříve.“

Mezi nejčastější věřitele, u kterých může být jedinec zadlužen se řadí: stát (daně, sociální a zdravotní pojištění, poplatky, pokuty,...), dluhy z trestné činnosti (náklady za soudní řízení, náklady za výkon trestu, ...), nestátní věřitelé (půjčky, úvěry, nedoplatky, dopravní podnik, nájem, telekomunikace, ...) a výživné (Rubikon Centrum, z.s.).

Pokud výše dluhů dlužníka přesáhne výši jeho majetku, ze zadluženého se stává předlužený. To znamená, že pomocí prodeje svého majetku nesplatí všechny své dluhy (MF ČR, 2019).

1.1. Příčiny zadlužení

Status

Jedním z hlavních důvodů zadlužení je ukázat okolí, že na to mám. Jde o potvrzování vlastního (sociálního) statusu a zvýšení životní úrovně, například využití půjčky na zaplacení dovolené. Svým zadlužením neřeším praktické záležitosti, jako je nákup potřebného spotřebiče (Janda, 2013). „Do dluhové spirály se nedostávají

výhradně nízko-příjmové kategorie, ale naopak spíše ty středně-příjmové – jejich vyšším výdělkům odpovídají i vyšší životní standard a tomu odpovídající náklady.“ (Nacher, 2017, s. 51)

Nízká finanční gramotnost

Dalším důvodem je neznalost základních pojmů během sjednání půjčky. Dlužník si nedokáže spočítat úrok půjčky, měsíční splátku ani si nepředstaví délku závazku, na který se upsal (Janda, 2013).

V roce 2020 provedlo Ministerstvo financí ČR výzkum týkající se úrovně finančních znalostí u dospělých osob. Výsledkem výzkumu bylo 52 % osob s velmi malou a spíše malou finanční znalostí a 48 % spíše velká a vysoká finanční znalost, u které převažovaly osoby z vyššími příjmy, vysokoškolským vzděláním a živnostníci (MF ČR, 2020).

Žádná finanční rezerva

Splácení je obrovský závazek pro dlužníka. Může se stát, že v průběhu splácení se dostane do nepříjemných finančních potíží. V okamžiku žádné finanční rezervy se ocitá v pozici, kdy nemá finanční zdroje na splátku. Dlužník je donucen například k prodeji majetku anebo k podpisu nového úvěru. Velkou chybou je půjčka, ze které se splácí již sjednaná. Dlužník si tímto kupuje čas. Kvůli stresu z nedostatku času na platbu měsíční splátky často volí půjčku, která má horší podmínky než ta předchozí – vznikne nevýhodná úroková sazba (Janda, 2013).

1.2. Prevence zadlužení

Finanční gramotnost

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu...“ (MS ČR, 2010, s. 11). Finančně gramotný člověk se orientuje na peněžním trhu, dokáže vést svůj osobní rozpočet včetně finančních závazků (MF ČR, 2010).

Podle Nachera (2017) finančně gramotný člověk uvažuje logicky, dá na svou intuici, rozum a je přirozeně zvědavý a nedůvěřivý.

Finanční plánování

Finanční hospodaření domácnosti snižuje rizika zbytečných výdajů a zadlužování. Na začátek je potřeba si zjistit, jaké jsou čisté měsíční příjmy domácnosti a shrnutí měsíčních výdajů. Pokud jsou příjmy nižší, než výdaje mělo by v domácnosti dojít k přehodnocení položek výdajů, popřípadě dosáhnout zvýšení příjmů (Hrdinková & Mati, 2013).

Příjmy můžeme rozdělit na stabilní (zaměstnání, podnikání), mimořádné (jednorázová brigáda) a pravidelné (úroky vkladů).

Do výdajů řadíme výdaje spojené se zajištěním bydlení (nájem, energie, vodné, stočné,...), služby denní spotřeby (potravin, drogerie, kadeřník,...) a plánované výdaje. Sem se řadí větší výdaje na daný měsíc, nad kterými je potřeba se zamyslet – výdaj v hodnotě tisíce korun (Janda, 2013).

Výdaje lze dále dělit na:

- Chod rodiny – nezbytné opakující se rodinné výdaje například nákup potravin
- Rozvoj domácnosti – odkládání peněz „bokem“ na větší výdaje například dovolená
- Radost v rodině – výdaje na koníčky, potěšení pro sebe sama
- Rezerva – naspořené peníze (Nacher, 2017).

Finanční rezerva

Cílem finanční rezervy je mít naspořeno peníze, které se využijí na zaplacení nečekaných výdajů (Janda, 2013). Rezerva by měla pokrýt půl roku běžných, pravidelných a povinných výdajů. Život je totiž nevyzpytatelný, jednou jsi nahoře a jednou dole. Zhoršená finanční situace nemusí být z důvodu negativní nečekané události, ale také pozitivní – narození dítěte. Nejlepším obdobím vytváření finanční rezervy je období, kdy se nám daří dobře – vyšší příjmy, například mimořádné finanční odměny, dědictví (Nacher, 2017).

Rezerva mnohdy nemusí stačit. Správné je ji kombinovat s připojištěním na nečekané události – náhlé úmrtí partnera/partnerky, úraz apod. Nejlepším způsobem, jak spořit je založení spořicího účtu (Janda, 2013).

V první kapitole jsem vysvětlila, jaký je rozdíl mezi zadlužením a předlužením. Vysvětlila jsem, jaké jsou možné důvody zadlužení. Důvodem může být nesmyslnost sjednávání půjček. Většina Čechů nesjednává půjčky s cílem řešení praktických záležitostí, jako je koupě dlouhodobých spotřebičů pro domácnost, ale využívají je pro zlepšení svého společenského statusu. Dalšími důvody jsou nízká až žádná finanční rezerva domácnosti a nízká finanční gramotnost jednotlivých obyvatel. Kapitola dále popisuje prevenci zadlužení. Podle odborné literatury lze tomu předcházet prostřednictvím finančního plánování domácností a vytvářením finančních rezerv. Velkou roli hraje také vzdělávání obyvatel ve finanční gramotnosti.

2. ZÁVAZEK A ŘÍZENÍ BĚHEM PRODLENÍ

V předchozí kapitole jsem objasnila pojem zadlužení, jak vzniká a možnost předcházení. V této kapitole jsme ve fázi, kdy dlužník není schopen plnit své finanční závazky věřiteli, které jsou základem finančně gramotného člověka. Vysvětlíme si základní pojmy, jako je závazek, dlužník, pohledávka, prodlení. Zaměřím se na jednotlivé kroky věřitele v mimosoudním a soudním jednání, které mohou nastat v případě zanedbávání povinností ze strany dlužníka.

V praxi se může stát, že dlužník zapomene zaplatit včas závazek, anebo nemá finance na splátky či je potřebuje přerušit, tehdy je důležité začít komunikovat s věřitelem, co nejdříve, protože mlčením, rezignací si nic nevyřeší. Například včas nezaplacená pokuta u Dopravního podniku se může z pár stovek vyšplhat na desetitisícový dluh. Proto se doporučuje zvedat telefony, přebírat poštu, hlásit věřiteli změny například u adresy skutečného pobytu (Remedium Praha, 2012).

Závazek

Dle občanského zákoníku (Česko, 2020a, §1721) „Ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.“

Dlužník

Dlužník je fyzická i právnická osoba, které byl finanční závazek poskytnut. Dlužník je specifický tím, že nedodržel dobu splatnosti – Předem sjednaná doba (většinou u podpisu) do které musí být závazek splacen (Financer.com LTD, 2020).

Pohledávka

Pohledávky jsou přednostní a nepřednostní.

Přednostní pohledávky upravuje Občanský soudní řád § 279 a řadí se tam:

- výživné
- náhrady újmy poškozenému ve věci ublížení na zdraví a úmyslným trestním činem

- nedoplatek na daních
- náhrada přeplatků na dávkách nemocenského pojištění, důchodového pojištění a úrazového pojištění
- nedoplatky pojistného na zdravotní pojištění, na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti
- náhrady přeplatků na podporu v nezaměstnanosti a podporu při rekvalifikaci (Česko, 2020b).

Nepřednostní jsou pohledávky, které nejsou vyjmenovány v zákoně. Jedná se o dluhy za půjčky, neplacené poplatky a další (Hrdinková & Mati, 2013).

2.1. Mimosoudní řízení

Pokud dlužník nezaplatí včas splátku, závazek je po splatnosti a dochází k jeho prodlení.

Prodlení plateb

Stav, kdy dlužník neplní řádně a včas svůj závazek se nazývá prodlení. Během prodlení se dluh zvyšuje o tzv. úrok z prodlení, který nahrazuje vzniklou škodu věřiteli. Prodlením porušuje dlužník svou smluvní povinnost, díky které může věřitel od smlouvy odstoupit (Česko, 2020a).

Věřitel může dobrovolně dlužníka informovat o prodlení platby prostřednictvím upomínky o zaplacení.

Upomínka a výzva k zaplacení

Úkony předcházející právním krokům věřitele, vyzývají dlužníka k zaplacení dlužné částky. Dlužník má prostor k zaplacení, úpravy či domluvě na splátkovém kalendáři (Hrdinková & Mati, 2013).

Předžalobní výzva

Předžalobní výzva k úhradě je nepovinný krok věřitele, který upozorňuje dlužníka na prodlení a vyzývá ho k úhradě v přiměřené lhůtě. Je to snaha věřitele doufajícího vyhnout se soudního řízení (Noveský & Balabán, 2009).

Posledním krokem věřitele doufajícího se vyhnutí soudního řízení je mimosoudní vymáhání pohledávek prostřednictvím inkasních společností/agentur.

2.2. Soudní řízení

Žaloba

„Žaloba je procesní úkon, jímž se žalobce (v tomto případě věřitel), obrací na soud a žádá ochranu svých porušených nebo ohrožených práv“ s (Noveský & Balabán, 2009, s. 392). Návrh obsahuje popis stran žalobce a žalovaného – jméno, adresa či sídlo, čeho se žalobce domáhá (popis skutečností) a na základě čeho (důkazy).

Platební rozkaz

Platební rozkaz je další způsob pro uplatnění práva věřitele (žalobce) na zaplacení celé pohledávky. Soud uloží dlužníkovi (žalovanému) povinnost úhrady pohledávky a soudních výloh do 15 dnů od doručení tohoto rozkazu. Platební rozkaz nelze vydat, pokud není známá adresa pobytu dlužníky, protože musí být doručen do vlastních rukou a také ho nelze doručit do ciziny, pokud se tam dlužník zdržuje (Česko, 2020b).

Pokud dlužník nesouhlasí, může se bránit podáním odporu k soudu, který platební rozkaz vydal. Lhůta k podání tohoto obraného prostředku je 15 dnů ode den doručení rozkazu. Včasným podáním odporu se platební rozkaz ruší v celém jeho rozsahu, jinak se rozkaz stane pravomocným, ale nelze se proti němu odvolat (Česko, 2020b).

V rámci kapitoly jsem se zaměřila na objasnění období zadluženosti osoby, která nedokáže plnit závazek v podobě splátek dluhu. Objasnila jsem kroky věřitele v mimosoudním a soudním řízení, kterých by se měl orientovat každý zadlužený člověk.

3. EXEKUCE

V předchozích kapitolách jsem objasnila prodlení dluhu a jaké jsou možné kroky věřitele k upozornění dlužníka, aby tento stav napravil. V rámci této kapitoly popisuji stav dluhu, když postoupí do exekučního vymáhání, kde nastupuje nový subjekt – soudní exekutor. Zaměřuji se na oblasti exekučního vymáhání prostřednictvím platu/mzdy, prodeje majetku dlužníka.

3.1. Exekuce a její zahájení

Exekuce je zvláštní soudní řízení, kde je přiznáno subjektivní právo zúčastněných subjektů – oprávněný, povinný. Subjektivní právo je zákonem garantovaná míra možnosti chování. Exekuce představuje právní ochranu tohoto práva a zájmů fyzických osob, právnických osob a státu (Schellová, 2002).

„Základní myšlenkou a cílem exekučního řízení je individuální uspokojení věřitele (oprávněného) v situaci, kdy dlužník není ochoten svůj dluh dobrovolně uhradit“ (Wolfová & Štika, 2016, s. 305).

Podmínky exekuce

Exekuce může být provedena, zdali jsou splněny zákonem stanovené podmínky. V případě absence některé z podmínek nemůže být exekuce nařízena ani prováděna. První procesní podmínkou je existence návrhu na exekuci, který musí být doručen příslušnému soudu či soudnímu exekutorovi. Návrh na exekuci má právo podat oprávněný, jeho zastupující anebo osoba, která se prokázala, že právo přešlo na ni (Schellová a kol., 2008). Základní otázky návrhu na exekuci jsou stanoveny v § 37 exekučního řádu. Podání návrhu předchází existence tzv. exekučního titulu, který je materiální podmínkou exekuce.

K návrhu je nutné připojit originál nebo notářsky ověřenou kopii exekučního titulu. Je to listina vydaná oprávněným orgánem, která ukládá určité osobě povinnost plnění v určité době (Schellová, 2002). To znamená, že bez exekučního titulu nelze

podat návrh u příslušného soudu a není možné exekuci vést. Mezi typické exekuční tituly řadíme platební rozkazy, rozsudky, usnesení.

Dalším krokem je vyrozumění účastníků o zahájení exekuce. Je to základní informativní dokument pro účastníky řízení (oprávněný a povinný), ale také subjekty, které vedou veřejné rejstříky – centrální evidence exekucí. Vyrozumění o zahájení exekuce upravuje § 44 exekučního řádu. Povinnému zašle exekutor vyrozumění do vlastních rukou nejpozději s prvním exekučním příkazem. Vyrozumění musí obsahovat:

- označení exekučního soudu a soudního exekutora
- označení exekučního řízení se spisovou značkou, pod kterou je toto řízení vedeno u soudu
- označení exekučního titulu a orgánu, kdo jej vydal
- označení oprávněného a povinného
- označení povinnosti pro účastníky
- podpis a datum
- poučení (Česko, 2020c).

Jakým způsobem bude exekuce provedena určuje výše zmíněný exekuční příkaz.

3.2. Soudní exekutor

Je to fyzická osoba splňující podmínky podle exekučního řádu. Pověřením exekutorského úřadu provádí nucený výkon exekučního titulu. Exekutor má pravomoc zaměstnávat zaměstnance, kteří za něj vykonávají úkony exekuční činnosti. Exekutorem musí být osoba:

- svéprávná
- bezúhonná
- získala vysokoškolské vzdělání v oboru právo
- vykonala minimálně tříletou exekutorskou praxi
- složila exekutorskou zkoušku (Česko, 2020c).

Na rozdíl od soudu, který je vázán na návrh oprávněného, exekutor sám stanoví způsob provedení exekuce dle své úvahy. Musí zvažovat jaký způsob bude pro dané řízení nejefektivnější pro uspokojení pohledávky oprávněného (Schellová, 2002).

3.3. Exekuční způsoby plnění

Exekuce srážkami ze mzdy a jiných příjmů

Srážky ze mzdy a jiných příjmů patří mezi nejčastější způsoby exekuce. Mzda, která náleží povinnému (dlužníkovi) za jeho vykonanou práci je předmětem srážky v celém jeho rozsahu, včetně příplatků – přesčas, víkendy, svátky, ... Srážka je prováděna z čistého příjmu zaměstnance. Z hrubého příjmu se odečte pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na veřejné zdravotní pojištění a zálohy na dani z příjmů fyzických osob (Wolfová & Štika, 2016).

Další příjmy povinného jsou odměna z dohody o provedení práce a dohody o provedení činnosti, odměny za služební nebo pracovní pohotovost, dávky státní sociální podpory a pěstounské péče. Výjimka nastává u dávek, které jsou vypláceny jednorázově. Mezi příjmy, které podléhají exekucím zařazuje náš právní řád složku tzv. nahrazujících odměn za práci, jimiž náhrady mzdy a platu, dávky nemocenského pojištění (nemocenská, peněžitá pomoc v těhotenství a mateřství, ošetřovné,...), důchody (invalidní, starobní, vdovský/vdovecký), podpora v nezaměstnanosti a v rekvalifikaci a další (Wolfová & Štika, 2016).

Ustanovení o výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy je obsaženo v zákonu č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád, konkrétně §299. Kolik dlužníkovi zůstane z příjmu určuje tzv. nezabavitelná částka.

Nezabavitelná částka se stanovuje pomocí částky životního minima jednotlivce a částky normativních nákladů na bydlení na jednu osobu v nájemním bytě v obci od 50 000 do 99 999 obyvatel na ten daný rok, které jsou nařízené vládou ČR. Výše nezabavitelné částky je závislá i na počtu vyživovaných osob dlužníkem (dítě, manžel/ka), protože s každou vyživovanou osobou zvyšuje. Z vypočtené čisté mzdy

dlužníka je odečtena jeho nezabavitelná částka, která dlužníkovi musí zůstat na zajištění základních životních potřeb (MS ČR, 2020c).

Z důvodu mnohočetných exekucí na jednu osobu nestačí uspokojit vymáhanou povinnost srážkami ze mzdy a různých dalších příjmů. Ve věci příkázání peněžité pohledávky, zdali se jedná o nepřednostní pohledávku k uspokojení oprávněného v celé míře většinou nedojde anebo za dlouhý časový úsek. Pro větší uspokojení vymáhané povinnosti se v praxi využívá kombinace více druhů provedení exekuce (Wolfová & Štika, 2016).

Dalším způsobem provedení exekuce spočívá v prodeji movitých a nemovitých věcí.

Exekuce prodejem movitých věcí tzv. mobiliární exekuce

„Podstatou exekuce prodejem movitých věcí jsou úkony vykonavatele exekutora v místě trvalého bydliště povinného nebo v místě, kde je vysoký předpoklad, že se zde povinný zdržuje anebo zde má uložen svůj movitý majetek“ (Wolfová & Štika, 2016, s. 200).

Předmětem tohoto druhu exekuce je movitá věc ve vlastnictví povinného (dlužníka), ve společném jmění manželů povinného, které jsou soudním exekutorem zabaveny.

Věci vyloučené z exekuce ve vlastnictví povinného nebo jeho manžela/manželky:

- Běžný oděv
- Obvyklé vybavení domácnosti, jako je lednička, sporák, židle, stůl a další. Cena nesmí přesáhnout cenu obvyklého vybavení domácnosti.
- Potřeby pro děti, kam se řadí školní potřeby a hračky
- Náboženská literatura
- Věci, které jsou v rozporu s morálními hodnotami – snubní prsten, fotografie, videa a obrazy týkající se povinného, nebo členů jeho rodiny a jiné předměty podobné povahy

- Zdravotnické potřeby, které povinný či člen jeho rodiny potřebují k fungování v životě
- Hotové peníze odpovídající částky dvojnásobku životního minima jednotlivce
- Ne hospodářská zvířata, která slouží povinnému jako společník
- Věci nezbytně nutné k výkonu podnikatelské činnosti (MS ČR, 2020b).

Věci nepodléhající výkonu rozhodnutí soudního exekutora jsou upraveny v občanském soudním řádě § 322. Movitý majetek je zapsán v tzv. soupisu majetku.

Vyškrtnutí věci ze soupisu

Pokud dlužník nesplní svou povinnost vůči oprávněnému ani na základě ústní výzvy soudního exekutora, nebo jeho vykonavatele (zaměstnanec exekutora), dojde k soupisu majetku povinného.

Podle občanského soudního řádu § 325b musí povinný umožnit přístup do všech místností, kde má své movité věci umístěny. Vykonavatel sepíše věci, které by mohly být prodány, a tím uspokojeny vymahatelné pohledávky dlužníka. Sepsané věci se prodají na dražbě (Česko, 2020b).

V praxi se můžeme setkat s tím, že exekutor sepíše věc, ke které má vlastnické právo jiná osoba než povinný. Úkolem vykonavatele není zjišťovat k čemu má povinný vlastnické právo. Poté co se třetí strana (vlastník) dozvěděla o soupisu, má 30 dní na podání návrhu na vyškrtnutí věci ze soupisu. V návrhu má návrhvatel (vlastník) prostor k doložení vlastnického práva k dané věci v soupisu. Navrhovatel doloží věrohodný důkaz. Věrohodným důkazem je například kupní smlouva. Exekutor vyškrtně věc, pokud se potvrdí, že nepatří povinnému. Tento právní akt upravuje exekuční řád § 68 (Česko, 2020c).

Exekuce prodejem nemovitých věcí

Tento způsob je nejefektivnější, ale přesto je vykonán jako poslední možnost, protože je to největší zásah do majetkové sféry povinného, jehož práva musí být také hájena (Wolfová & Štika, 2016).

Předmět je nemovitá věc, kterou občanský zákoník v § 498 (Česko, 2020a) definuje jako: „...jsou pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, jakož i věcná práva k nim, a práva, která za nemovité věci prohlásí zákon. Stanoví-li zákon, že určitá věc není součástí pozemku, a nelze-li takovou věc přenést z místa na místo bez porušení její podstaty, je i tato věc nemovitá.“

Vlastnické právo k nemovitosti se prokazuje před nařízením exekuce prodejem nemovitosti. Pokud se v průběhu řízení objeví pochybnosti o vlastnickém právu povinného, soud exekuci zastaví.

Nařízení exekuce se nevztahuje pouze na samostatnou nemovitost, ale také na všechny její součásti a příslušenství, například movité věci. Po usnesení o nařízení exekuce a obeznámení účastníků soud ustanoví znalce, který ocení nemovitost a její příslušenství. Po usnesení o ceně soud nařídí dražbu (Schellová a kol., 2008).

Povinný má čas zvrátit dražbu, pokud uhradí dlužnou částku, nebo předloží jiný exekučně postižitelný majetek. Tento úkon musí učinit do zahájení dražby.

Exekuce je soudní řízení, jejímž cílem je uspokojení věřitele a jeho pohledávky vůči neplatícímu dlužníkovi. Exekuce je vykonávána pomocí soudního exekutora a jeho zaměstnanců. Povinnou složkou pro zahájení exekučního řízení je existence exekučního titulu, který představuje například platební rozkaz. Mezi nejčastější způsoby plnění se řadí srážky ze mzdy a jiných příjmů. Mezi další způsoby, které jsou také popisovány v rámci této kapitoly, patří prodej movitých a nemovitých věcí dlužníka.

4. ZPŮSOBY ŘEŠENÍ ZADLUŽENÍ

Nyní se dostáváme k možným způsobům řešení dlužníkovy zadlužení, jak prostřednictvím hrazení měsíčních plateb na jeho dluh – splátkový kalendář, oddlužení, tak získání času pro naplánování řešení – odklad a zastavení exekuce. Při výběru způsobu řešení je důležité si zmapovat dluhovou situaci, výdaje a příjmy dlužníka.

Splátkový kalendář

Pro některé dlužníky je účelným řešením závazku stanovení splátkového kalendáře. V rámci žádosti je vhodné věřitele seznámit s aktuálním příjmem dlužníka a podložit to písemnými důkazy, například výplatní páskou. Dalším důležitým bodem žádosti je popis aktuální situace a nabídnout vyšší měsíční splátky, kterou musí být dlužník schopen měsíčně hradit. Pokud by tak neučil, příště by věřitel nemusel žádosti dlužníka vyhovět (Hrdinková & Mati, 2013).

Konsolidace úvěrů

Konsolidace znamená sloučení více úvěrů do jednoho. V praxi to znamená, že místo toho, aby dlužník splácel více úvěrů, splácí půjčku jednu. Výhodou tohoto aktu je zejména časté snížení měsíčních splátek, větší přehled o financích a snazší komunikaci dlužníka s věřitelem, protože díky konsolidaci bude mít jen jednoho (Janda, 2013).

Odklad exekuce

Odložení exekuce je možné učinit ze strany povinného sepsáním návrhu na odklad exekuce. Návrh povinný podá přímo exekutorovi, který exekuci vede. Odkladem exekuce exekuční soud nepokračuje v další exekuci. Nevydává rozhodnutí ani nepokračuje ve faktických úkonech.

Obecným předpokladem jsou sociální důvody, kdy se povinný ocitl v situaci, při které by exekuce mohla mít vážné nepříznivé následky pro něj i jeho rodinu. Důležitá je skutečnost, že povinný se v takové situaci neocitl vlastní vinou (Schellová

a kol, 2008). Soud přihlíží i k zájmům oprávněného a k jeho ochraně. Odkladem nemůže být oprávněný poškozen. Ochrana oprávněného bývá zkoumána při exekuci na výživné, kde je oprávněný osoba nezletilá (Wolfová & Štika, 2016).

Zastavení exekuce

Příležitost podat návrh na zastavení exekuce má dlužník v lhůtě 15 dnů od zjištění skutečnosti pro zastavení. Skutečnosti, které musí být potvrzené v návrhu, jsou nemajetnost dlužníka z důvodu nevykonatelnosti soudního rozhodnutí, na požadavek věřitele – dlužník se domluvil na splátkách a není nutné provedení exekuce. V příloze návrhu obsahuje listiny prokazující tvrzení, které dlužník uvedl v návrhu (Hrdinková & Mati, 2013).

Insolvence/Oddlužení

Problém, kdy dlužník má více věřitelů (mnohočetnost exekucí) a není v jeho reálných možnostech, aby dané závazky uspokojil, může být vyřešen prostřednictvím oddlužení, lidově tzv. osobní bankrot. Na rozdíl od exekučního řízení, kdy je primární individuální uspokojení věřitele v insolvenčním řízení, je cílem kolektivní uspokojení všech přihlášených věřitelů (Wolfová & Štika, 2016).

Dlužník může žádat o oddlužení, když se nachází v tzv. úpadku. Pojem úpadek se definuje mnohostí věřitelů (minimálně 2 věřitelé), vůči kterým má dlužník peněžité závazky, které jsou minimálně 30 dnů po lhůtě splatnosti. Tyto závazky není schopen plnit. To znamená, že dané závazky nesplácí, například prostřednictvím splátkového kalendáře. Platby jsou pozastaveny po dobu delší než 3 měsíce (Česko, 2020d).

Další podmínkou je mít finanční základ, díky kterému dlužník během oddlužení je schopen splácet v plné výši odměnu a hotové výdaje insolvenčnímu správci a zároveň minimálně stejnou částku ostatním věřitelům. V případě nesplnění zákonem stanovených podmínek soud oddlužení zamítne (Česko, 2020d).

Návrh na oddlužení

Proces oddlužení začíná podáním návrhu na oddlužení spojený s insolvenčním návrhem. Oddlužení je řízení před soudem, proto daný návrh podává dlužník u

příslušného insolvenčního soudu. Příslušnost je určena dlužníkovým skutečným bydlištěm či sídlem. Tímto se zahájí tzv. insolvenční řízení, jehož výsledkem je rozhodnutí o úpadku dlužníka a způsobu jeho řešení (Janda, 2013).

Způsobem řešení dle aktuální právní normy je plnění splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty, nebo pouze zpeněžení majetkové podstaty.

Návrh za dlužníka může sepsat advokát, soudní exekutor, akreditovaná osoba (neziskové organizace), notář nebo insolvenční správce (MS ČR, 2020a).

Insolvenční soud zamítne návrh, pokud v posledních 10 letech bylo dlužníkovi pravomocně přiznáno oddlužení, a také pokud v posledních 5 letech před podáním návrhu mu byl insolvenční návrh zamítnut z důvodu výše zmíněných. Dalším důvodem zamítnutí je nepoctivý záměr dlužníka. Nepoctivý záměr v praxi může představovat zatajení majetku dlužníka, zatajení závazků, jednání směřující k poškození věřitelů (Česko, 2020d).

Přílohy

Mezi povinné přílohy se řadí listiny dokládající příjem dlužníka za posledních 12 měsíců (kopie výplatnice, kopie daňového přiznání,...), čestné prohlášení o poučení, plná moc v případě zastoupení, seznam majetku dlužníka, seznam zaměstnanců. Pokud dlužník nemá žádný majetek, ani zaměstnance, musí to v seznamu výslovně uvést. Pokud dlužník v posledních 3 letech pobýval alespoň 6 měsíců na území jiného členského státu, přiloží výpis z rejstříku trestů dané země. Dále dlužník přikládá listiny potvrzující skutečnosti, na které se dovolává v návrhu, například rodný list dítěte nebo rozhodnutí soudu o vyživovací povinnosti (MS ČR, 2019).

Průběh po podání návrhu

Zahájení insolvenčního řízení se oznamuje vyhláškou od soudu. Jakmile se dlužníkovo jméno objeví v insolvenčním rejstříku, dochází k zastavení exekucí a vymáhání pohledávek ze strany věřitelů. Insolvenční rejstřík je veřejně přístupný na internetu. Kdokoliv může zjistit dlužníkovy majetkové a další poměry (Janda, 2013).

Pokud soud rozhodne kladně o návrhu dlužníka, je jim vydáno rozhodnutí o úpadku – Usnesení o úpadku spojené s povolením oddlužení. Následně je dlužníkovi ustanoven insolvenční správce. Insolvenční správce je přiřazen na základě tzv. rotačního systému ze seznamu insolvenčních správců spravovaným Ministerstvem spravedlnosti. Není tedy přiřazen na základě místní příslušnosti bydliště nebo sídla dlužníka (MS ČR, 2018a).

Od zahájení insolvenčního řízení až do lhůty stanovené insolvenčním soudem věřitelé podávají přihlášky pohledávek. Aktuální lhůta k přihlašování pohledávek je 2 měsíce. Dlužník může sledovat průběh přihlášení věřitelů v insolvenčním rejstříku, oddíl P – Přihlášky.

Po skončení lhůty má insolvenční správce povinnost dané pohledávky přezkoumat. Správce zkoumá pravost dluhů, výši jednotlivých pohledávek (vysoké úroky), pořadí uspokojení jednotlivých věřitelů. Správce má možnost pohledávku popřít.

Další povinností správce je soupis majetkové podstaty dlužníka, což znamená že vytvoří seznam veškerého majetku dlužníka – movitý i nemovitý. Soupis probíhá na všech místech, kde má dlužník majetek. Dlužník má povinnost spolupracovat a umožnit vstup do míst, kde se nachází jeho majetek (MS ČR, 2018a).

Správce sepiše zprávu o oddlužení a zprávu o přezkumu, kterou předloží insolvenčnímu soudu. Zpráva o oddlužení obsahuje zhodnocení předpokládaného plnění věřitelů během oddlužení, ocenění položek soupisu majetku, upozornění správce na případné skutečnosti bránící schválení oddlužení a další. Jak vychází z jejího pojmenování zpráva o přezkumu obsahuje seznam přihlášených přezkoumaných pohledávek a záznam o jednání s dlužníkem (Česko, 2020d).

Schválení oddlužení se ustanovuje prostřednictvím usnesení o schválení oddlužení určitým plněním.

Délka oddlužení

První varianta oddlužení trvá 5 let. Kratší doba je možná tehdy, že dlužník uhradí 100 % pohledávek. Druhá varianta je na 3 roky za podmínky úhrady 60 % z dlužných pohledávek. Tříletá forma platí pro dlužníky ve starobním nebo invalidním důchodu, kde se na ně nevztahuje podmínka 60 %.

Prodloužit lze oddlužení i tzv. přerušením. To znamená, že dlužník až 1 rok nemusí splácet. Návrh k soudu podává dlužník anebo správce. Lze o to žádat pouze jednou na dobu nejdéle 1 roku. Důvodem je například zhoršení zdravotního stavu (Fabian & Partners, 2016).

Nižší splátky během oddlužení

Během sepsu návrhu na povolení oddlužení může dlužník požádat o nižší než zákonem stanovené splátky. V žádosti musí dlužník navrhnout výši měsíčních splátek a vysvětlit důvody pro jejich snížení. Dlužník může zažádat i po schválení návrhu z důvodu změny poměrů. Při rozhodování soud přihlédne k důvodům úpadku, výši závazků, odhadu dlužníkových příjmů, chování dlužníka a doporučení věřitelů (MS ČR, 2018b).

Existují situace, kdy dlužník nemá žádný příjem. Tato skutečnost není bariérou pro podání návrhu na oddlužení. Dalším podpurným nástrojem pro dlužníka je darovací smlouva.

Kapitola charakterizuje některé způsoby řešení zadlužení, kterými můžou být například sestavení splátkového kalendáře. Někdy je dlužník tak zadlužený, že nezvládá splácet měsíční splátky a potřebuje získat čas na promyšlení jeho situace. Z tohoto důvodu se v kapitole věnují i odkladu a zastavení exekuce. Mnohdy dlužníkovi postačí tzv. konsolidace úvěrů, která může nápomoci ke snížení celkové dlužné částky. V závěru této kapitoly popisují institut oddlužení jako pomoc při zadlužení až předlužení osoby.

5. DOLÉČOVACÍ PROGRAMY V ADIKTOLOGICKÝCH SLUŽBÁCH

V předchozích kapitolách jsem popsala zadlužení a jeho aspekty (příčina, prevence) společně s fázemi, které mohou nastat při nedodržování smluvních podmínek s věřiteli – mimosoudní vymáhání, soudní řízení, exekuce atd. Kromě zadlužení se tato bakalářská práce zabývá klienty doléčovacích programů v adiktologických službách. V rámci této kapitoly se zaměřuji na definici doléčovacích programů, které se řadí dle zákona do následné péče. Seznamuji se s cílovou skupinou této služby a jaké intervence jsou jim v rámci doléčování poskytnuty.

Dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách (Česko, 2020e) je následná péče služba ambulantní nebo pobytová, poskytovaná osobám s chronickým duševním onemocněním a osobám závislých na návykových látkách, které absolvovaly lůžkovou péči.

Cílovou skupinou následné péče v adiktologické oblasti jsou „abstinující osoby s anamnézou závislosti na návykových látkách s doporučenou minimální dobou abstinence 3 měsíce“ (Kuda in Kalina, 2003b, s. 208). Podle Matouška (2003a, s. 119) je cílem následné péče „Udržení a podpoření žádoucích změn, k nimž došlo během intenzivní péče. Klientům se přitom ponechává maximální zodpovědnost za vlastní život.“ Součástí následné péče jsou doléčovací programy ve formě ambulantní i chráněného bydlení.

Kalina a kol. (2001) vysvětluje pojem doléčování, jako nástroje k podpoře a udržení abstinence po léčbě. Principy doléčování obsahují všechny služby, které následují po ukončení základního léčebného programu (terapeutická komunita, psychiatrická léčebna apod.). Tyto služby nabízejí intervence, které jsou nezbytné k úplné úzdavě ze závislosti na návykových látkách. Dle Výroční zprávy 2019 se na území České republiky vyskytuje 20 doléčovacích programů (Mravčík a kol., 2020).

Některé doléčovací programy se zaměřují na specifickou cílovou skupinu například osoby s duální diagnózou. Sociální služba poskytuje podporu v doléčování klientů se závažným duševním onemocněním z okruhu psychóz, kteří se potýkali se závislostí na návykových látkách a v současné době abstinují (Kolpingovo dílo České republiky z.s., 2021).

Další specifickou skupinu tvoří rodiče s dětmi, na které se zaměřuje například Doléčovací centrum v Brně od Společnosti Podané ruce o.p.s.. Toto centrum se po dvaceti letech poskytování standardního chráněného bydlení pro jednotlivce rozhodlo rozšířit svoji nabídku o chráněné bydlení pro rodiče s dětmi. „Chráněné bydlení tak může sloužit pro matku či otce s dítětem ve vlastní péči, ale také pro rodiče, který se s dítětem vidá zatím jen o víkendech a plánuje nebo již přímo usiluje o jeho získání do péče.“ (Bajerová, 2019)

5.1. Intervence poskytované v doléčovacích programech

Psychoterapie

Je realizována prostřednictvím série individuálních a skupinových sezení. Vedou ji vyškolení terapeuti. Psychoterapie má řadu různých směrů (Gestalt, KBT,...) se společným základem – vztah mezi klientem a terapeutem (Matoušek a kol., 2003a).

Skupinová psychoterapie využívá vztahů a interakcí mezi členy skupiny. Klienti doléčovacích programů se často skupinám brání z důvodu nabourání jejich vlastního bezpečí a soukromí. Mají strach z toho, že se jejich problémy a tajemství dostanou mimo skupinu. Dalším důležitým aspektem skupin jsou pravidla. Mezi základní pravidla, která musí být dodržována jsou mlčenlivost, důvěrnost, otevřenost, právo říct stop (Matoušek a kol., 2003b).

Podpora motivace

Problémy úzce spojené s užíváním drog jsou společensky známé. Řadí se tam zdravotní problémy (např. žloutenka), dluhové problémy (např. exekuce), rodinné problémy a další. Pro léčbu je prioritní uvědomění si těchto problémů bývalým uživatelem drog a tím podpořit motivaci k léčbě závislosti. Faktory motivace dle

Miovského a Bartoškové in Kalina a kol. (2003, s. 27) jsou zdravotní a psychické, sociálně – psychické, sociální a trestně – právní, které jsou vzájemně propojené.

Prevence relapsu

Jde o posílení kontroly jedince nad drogou, prostřednictvím učení praktických dovedností. Učí se nejen vyhýbání se pro něj rizikovým situacím, ale také tyto situace v životě akceptovat a efektivně je zvládat. Rizikovou situací v kontextu užívání psychoaktivních látek se rozumí taková situace, která má negativní vliv na sebekontrolu jedince, například deprese nebo setkání s „drogovým známým“. Mezi základní prvky správné prevence relapsu odborníci řadí zvládání, zvyšování náhledu (uvědomění) a stabilizaci životního stylu (Kuda in Kalina a kol., 2003a, s. 117).

Multidisciplinární tým

Základní pracovní tým doléčovacích programů obsahuje profese psycholog, speciální pedagog a sociální pracovník. Speciální požadovaná dovedností je absolvování výcviku v psychoterapii (Kuda in Kalina a kol., 2003b, s. 209).

Sociální poradenství

Podle Matouška (2003) se dělí na základní a odborné sociální poradenství. V rámci základního poradenství jsou občanům poskytovány informace o sociálních službách a podmínkách pobírání sociálních dávek jakožto základních možnostech, které pomohou vyřešit jejich obtížnou životní situaci.

Odborné sociální poradenství poskytuje pomoc v oblastech manželských a partnerských vztahů, drogových a jiných závislostech, adaptace na zdravotní postižení a jiné (Matoušek, 2003a).

Osoby přicházející do doléčovacího programu se často potýkají se sociálními následky související s užíváním návykových látek, na které se odborné sociální poradenství specifikuje. Společně se zdravotními problémy a nízkou životní úrovní se zadlužení řadí mezi následky směřující k sociálnímu vyloučení této specifické skupiny. Podle Výroční zprávy roku 2019 se 82 % osob využívající služby pro uživatele drog nachází v zadlužení (Mravčík a kol., 2020).

Chráněné bydlení

Chráněné bydlení je časově omezené bydlení, většinou 6 – 12 měsíců, za plnou anebo částečnou úhradu klientem. Základním cílem je poskytnout klientům bezpečné prostředí bez drog během jejich doléčovacího procesu. Podmínkou přijetí do chráněného bydlení je absolvování terapeutického a resocializačního programu (Kalina a kol., 2001).

Tato kapitola popisuje další zaměření mé bakalářské práce – doléčovací programy v adiktologických službách. Pomocí zákona sb. 108/2006 o sociálních službách definuji pojem následná péče, kam se řadí doléčovací program. Dále jsem popsala cíl následné péče a jeho cílovou skupinu, kterými jsou abstinenti od návykových látek. Věnovala jsem se také důležitým aspektům těchto služeb, jako jsou chráněné bydlení, psychoterapie, které podporují klienty v doléčování.

EMPIRICKÁ ČÁST

6. KVANTITATIVNÍ VÝZKUM ZADLUŽENOSTI

V rámci empirické části formuluji cíl práce, jeho výzkumnou otázku, jednotlivé hypotézy a sběr dat pomocí dotazníkového šetření s jejich následnou analýzou.

Z důvodu stanoveného cíle jsem se pro empirický výzkum rozhodla využít kvantitativní strategii, protože se vyznačuje měřitelností, tříděním a uspořádáním předmětu zkoumání (Reichel, 2009).

6.1. Cíl empirického šetření a výzkumný vzorek

Správně formulovaný cíl výzkumu obsahuje popis výzkumného problému. Výzkumný problém upřesňuje téma práce a získáváme na něj odpověď prostřednictvím empirického šetření (Reichel, 2009).

Hlavním cílem práce je zjistit, kolik klientů doléčovacích programů v adiktologických službách (míra) je, anebo bylo, ve stavu zadluženosti, identifikovat možné faktory vzniku zadlužení a tím také zjistit s jakými dluhy se nejčastěji potýkají. V praxi se setkávám s klienty, kteří nastupují do doléčovacího programu v rámci chráněného bydlení anebo ambulantního programu. Tito klienti si jsou vědomi svého zadlužení, ale nevědí, vůči jakému věřiteli mají závazek a s jakou celkovou dlužnou částkou se potýkají. Abych lépe porozuměla této problematice, je důležité se vrátit zpět, do doby, kdy dluhy vznikly. Proto je cílem výzkumu zodpovědět výzkumnou otázku: *„Jaká je míra zadluženosti u klientů doléčovacích programů v adiktologických službách a jaké faktory lze identifikovat při vzniku?“*

Důvodem výběru tohoto výzkumného problému je mé pracovní zaměření. Ve svém výzkumu se zaměřuji na fenomén zadluženosti v doléčovacích programech. Z tohoto důvodu jsou mým výzkumným vzorkem klienti tohoto druhu sociálních služeb. Jako respondenti mi posloužili současní klienti, kam se řadí klienti chráněného bydlení, ale také ambulantního programu, kteří současně abstínují od psychoaktivních látek.

6.2. Stanovení hypotéz

Hypotéza je vztah mezi dvěma a více proměnnými, které jsou jakousi spojnicí mezi teorií a výzkumnou částí. Důležitým aspektem hypotéz je jejich schopnost vyvrátit či potvrdit teorii (Reichel, 2009).

V rámci studování odborné literatury jsem se seznámila s možnými faktory, které mohou vést k zadlužení. Prostřednictvím stanovených hypotéz zjistím, zdali se tyto faktory vztahují i na klienty doléčovacích programů v adiktologických službách.

H1: Většina zadlužených klientů v doléčovacích programech při zařizování půjčky neřešilo dlouhodobá rizika, ale aktuální potřebu.

H2: Většina zadlužených klientů doléčovacích programů využila peníze z půjček na zaplacení předchozích půjček, než na věci, které by pokryly základní životní potřebu (např. jídlo, bydlení apod.).

H3: U zadlužených klientů doléčovacích programů existuje souvislost mezi neznalostí základních pojmů během sjednání půjčky a jejich zadlužením.

H4: Nízká finanční rezerva u zadlužených klientů doléčovacích programů ovlivnila jejich zadlužení.

H5: U zadlužených klientů doléčovacích programů existuje souvislost mezi vzděláváním v otázkách finanční gramotnosti a jejich zadlužením.

H6: V doléčovacích programech jsou zadlužení klienti pocházející převážně ze středně-příjmových rodin, než nízko-příjmových.

H7: Zadlužení klienti v doléčovacích programech adiktologických služeb při zpoždění splátek ignorovali upozornění věřitele.

6.3. Sběr dat

Pro sběr dat jsem zvolila metodu strukturovaného dotazníku. Dotazníky byly distribuovány do doléčovacích programů, které se zaměřují na osoby absolvující léčbu na návykových látkách. V rámci těchto konkrétních sociálních služeb jsem oslovila vedoucí služeb se svolením dotazníkového šetření. Následně jsem byla přesměrována

na sociální pracovnice, které mně pomohly s distribucí dotazníků mezi jejich klienty. Oslovení proběhlo e-mailem, nebo telefonicky. V rámci osobního setkání jsem sociálním pracovnícím představila téma práce a cíl výzkumu, se zdůrazněním dobrovolnosti a anonymity klientů. Z důvodu dotazníkového šetření a možné nejasnosti otázek jsem založila e-mailovou adresu pro tyto účely, kam respondenti mohli psát jejich dotazy a obavy. E-mailová adresa byla předána sociálním pracovnícím s vysvětlením jejího účelu. Tuto e-mailovou adresu nevyužil žádný respondent.

6.4. Předvýzkum

Předvýzkum jsem realizovala na vzorku čtyř klientů doléčovacích programů v adiktologických službách. Do vzorku byli zahrnuti jak muži, tak i ženy různé věkové kategorie a vzdělání. Účelem předvýzkumu bylo zjištění funkčnosti, jednoznačnosti a srozumitelnosti distribuovaného dotazníku. Realizovala jsem osobní setkání s jednotlivými respondenty, kteří po vyplnění první verze dotazníku poskytli zpětnou vazbu. V rámci zpětné vazby jsem usoudila, že bude potřeba změnit a zjednodušit některé výrazy, například závazek. U některých otázek jsem změnila způsob odpovědi. Zjistila jsem, že tomuto typu respondentů spíše vyhovuje možnost výběru z více odpovědí, tzv. zaškrťávání.

6.5. Etika výzkumu

Důvěrnost, anonymita

Základem každého dobrého výzkumu je důvěrnost mezi účastníky. Důvěrnost je postavena na ochraně, anonymitě respondentů. Výzkumník nezveřejňuje data, která by mohla vést k identifikaci respondenta výzkumu. Nevyhnutelným krokem je seznámení účastníků s povahou výzkumu. Povahou se rozumí například název práce nebo cíl výzkumu (Švaříček & Šedřová, 2007).

Správnost

Dalším kritériem, který musí splňovat výzkum je správnost. Výzkumník pouze pracuje s informacemi, které získal. Neměl by do výzkumu vkládat své myšlenky. Tento čin by mohl ohrozit správnost výzkumu (Švaříček & Šeďová, 2007).

Informovaný/poučný souhlas

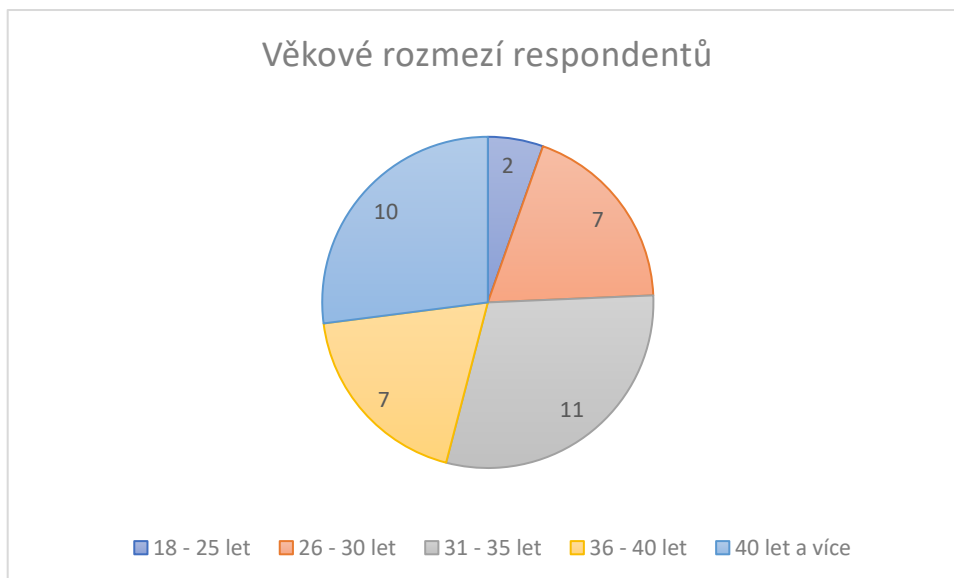
Výzkumník by měl získat souhlas od účastníků výzkumu v ústní či písemné formě. Získání souhlasu probíhá prostřednictvím seznámení s povahou výzkumu. Nejčastější chyba, která může nastat, je zprostředkování mylných informací ve spojitosti s povahou výzkumu (Švaříček & Šeďová, 2007).

6.6. Prezentace kvantitativních výsledků

Demografické složení respondentů

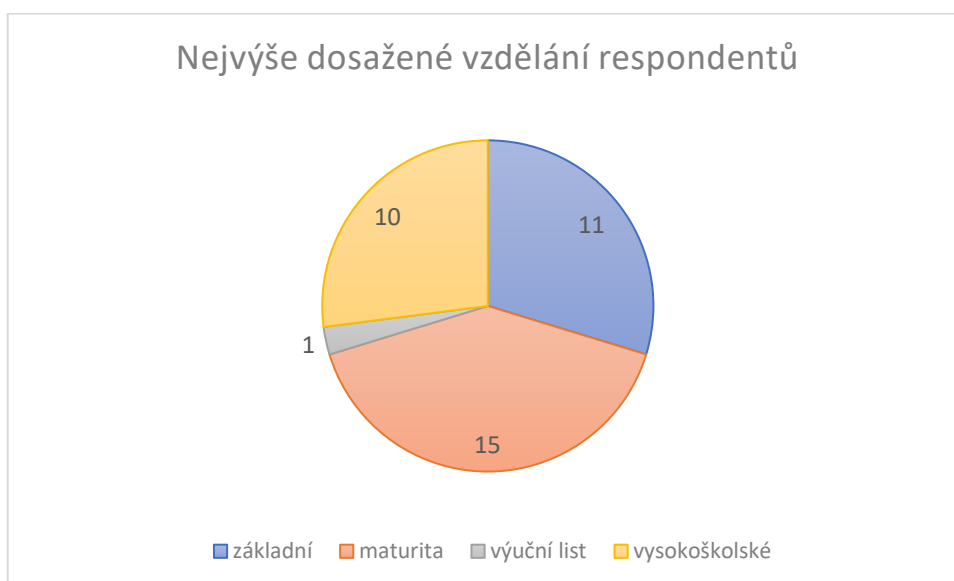
Výzkum byl proveden mezi klienty doléčovacích programů v adiktologických službách v rámci města Brna. Byl zastoupen celkem 37 respondenty v genderovém rozložení – 20 respondentů mužského pohlaví a 17 ženského. Průměrná délka abstinence od primární drogy u těchto respondentů je u žen 32 měsíců a u mužů 30. Nejkratší délka abstinence u obou pohlaví byla 3 měsíce, což je hraniční délka pro přijetí do doléčovacích programů.

Nejvíce respondentů, tedy 11 spadá do věkové kategorie 31 – 35 let. Nejméně obsažená věková kategorie je v rozmezí 18 – 25 let.

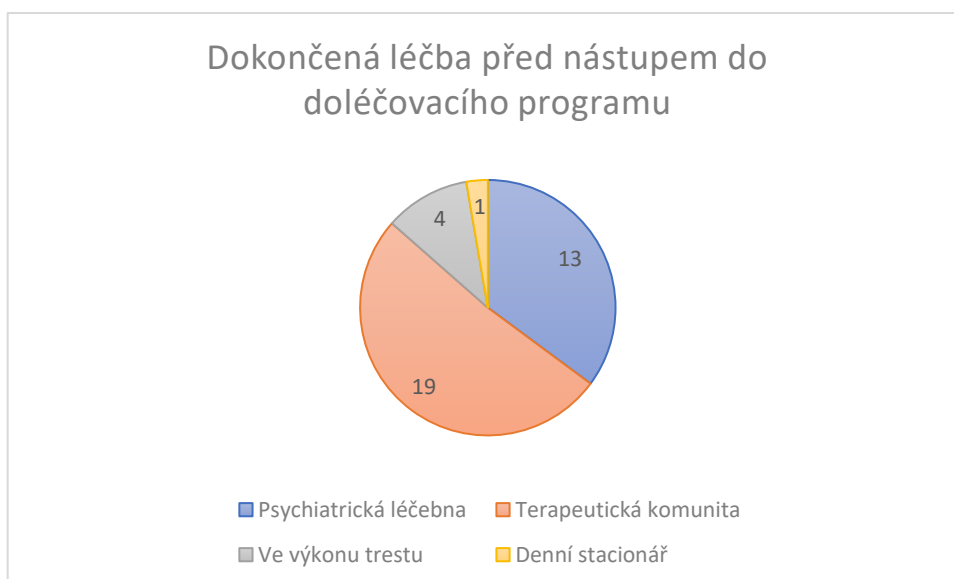
Graf 1: Věkové rozmezí respondentů

Při analýze dosaženého vzdělání bylo zjištěno, že u respondentů převažuje středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Na druhém a třetím místě se nachází základní a výuční vzdělání s rozdílem 1 odpovědi.

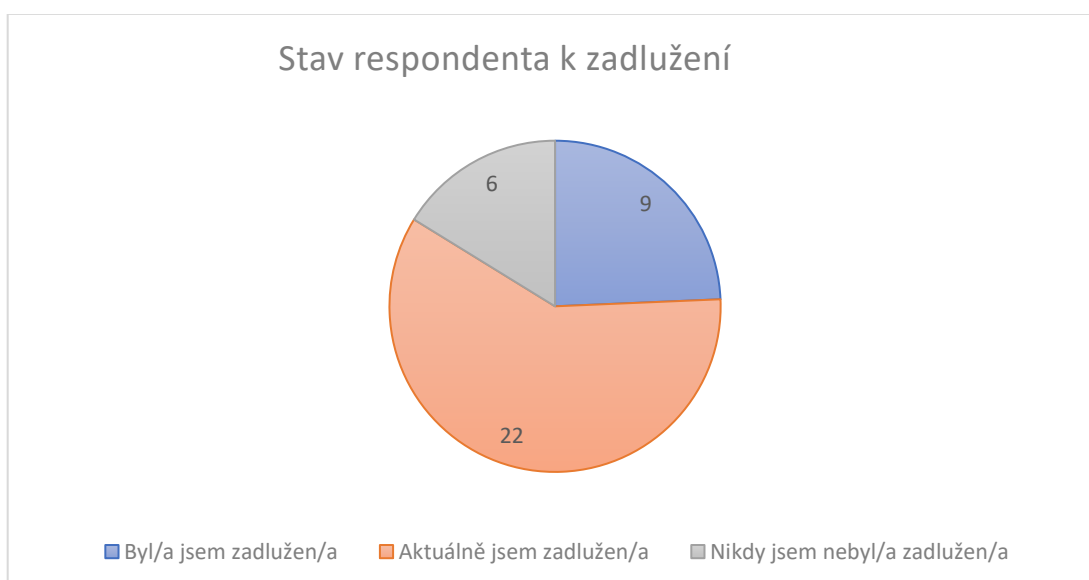
Graf 2: Nejvýše dosažené vzdělání respondentů

Zájemci o doléčovací program musí absolvovat léčbu závislosti na návykových látkách v rozsahu minimálně 3 měsíců. Před nástupem do doléčovacího programu respondenti mnohdy absolvovali terapeutickou komunitu. V rámci výkonu trestu, kde byli celkem 4 respondenti, probíhá léčení na specializovaném oddělení.

Graf 3: Dokončená léčba před nástupem do doléčovacího programu

Prostřednictvím dotazníkové otázky č. 8 jsem zjišťovala aktuální stav respondentů k zadluženosti. 22 respondentů souhlasilo s výrokem, že se nachází aktuálně ve stavu zadluženosti. Nejméně se vyskytují respondenti, kteří nikdy nebyli zadluženi. V rámci doplňující odpovědi u výroku Byl/a jsem zadlužen/a výzkum zjistil, že všech 9 respondentů vyřešilo svou dluhovou situaci před nástupem do doléčovacího programu.

Graf 4: Stav respondenta k zadlužení

Charakteristika nezadlužených respondentů

Tato podkapitola je věnovaná charakteristice respondentů, kteří nikdy nebyli zadluženi. Nezadlužený stav potvrdilo celkem 6 respondentů, z toho 2 muži a 4 ženy, u kterých bylo nejběžnější dokončené vzdělání středoškolské s maturitou, celkem 5 respondentů.

Prostřednictvím odpovědí jsem charakterizovala faktory, které respondenti uvedli jako důvody, díky kterým nespadli do dluhové pasti. Těmito faktory jsou pomoc rodiny a zaměstnání, tedy vyšší příjem, který zabezpečoval jejich výdaje spojené s drogovou závislostí. Rodina hrála roli také ve vzdělávání v otázkách finanční gramotnosti, kterou jsem zjišťovala pomocí otázky 22. „Byl/a jste někdy vzdělán/a v otázkách finanční gramotnosti například výpočet úroků, hospodaření s penězi, tvoření rezerv? Pokud ano, tak kdy a kde?“, kde 2 z 4 uvedlo, že je rodina vzdělávala v této oblasti. Rodina respondenty podporovala a kladla důraz na tvoření finančních rezerv pro nečekané výdaje. V rámci léčby se zaměřovali na přehled příjmů a výdajů.

Důvod nezadlužení			
Pomoc rodiny		3	
Zaměstnání		3	
Rodina			
Zadluženost		Příjem rodiny	
Ano	1	střední	3
Ne	5	vysoký	3
Finanční gramotnost			
Vzdělávání		Místo	
Ano	4	Rodina	2
Ne	2	Léčba	1
		Škola	1

Tabulka 1: Charakteristika nezadlužených respondentů

Charakteristika zadlužených respondentů

V rámci této podkapitoly jsem charakterizovala respondenty, kteří v otázce č. 8 souhlasili s výrokem, že se aktuálně nachází ve stavu zadluženosti, anebo že byli ve

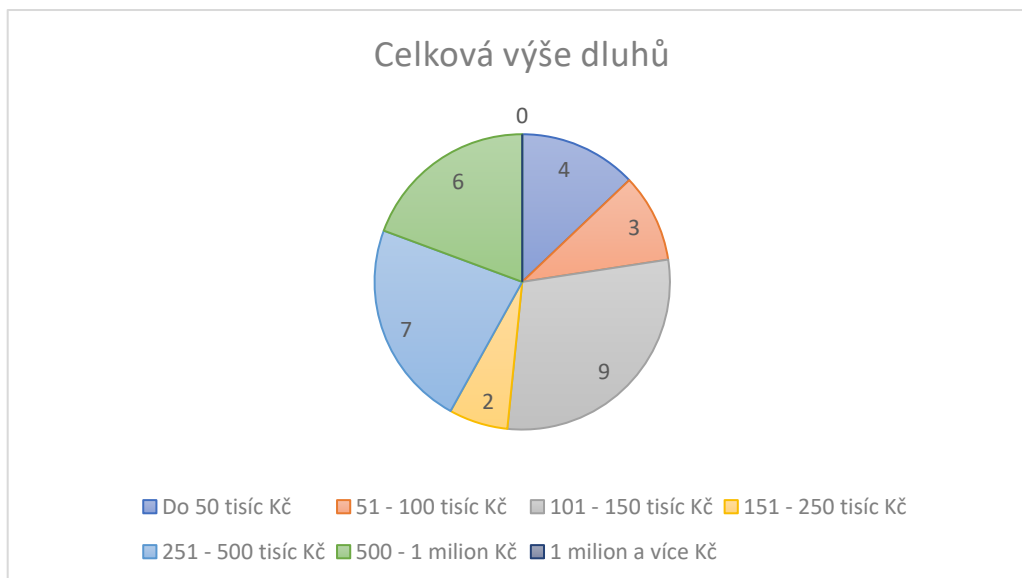
stavu zadluženosti. Tento stav potvrdilo 31 respondentů – 18 mužů a 13 žen ve nejčastějším věkovém rozmezí 31 – 35 let, které potvrdilo 10 respondentů.

Dluhová situace respondentů

Prostřednictvím otázky č. 14 **Z čeho Vám dluhy vznikly?** jsem zjistila, že respondenti se potýkají s více než jedním věřitelem. Nejčastěji řeší strasti půjček, dluhy na zdravotním pojištění nebo dluhy na dopravním podniku, které vznikají z důvodu jízdy bez jízdního dokladu. Celkový dluh klientů se nejběžněji vyskytoval v rozmezí 101 – 150 tisíc Kč.

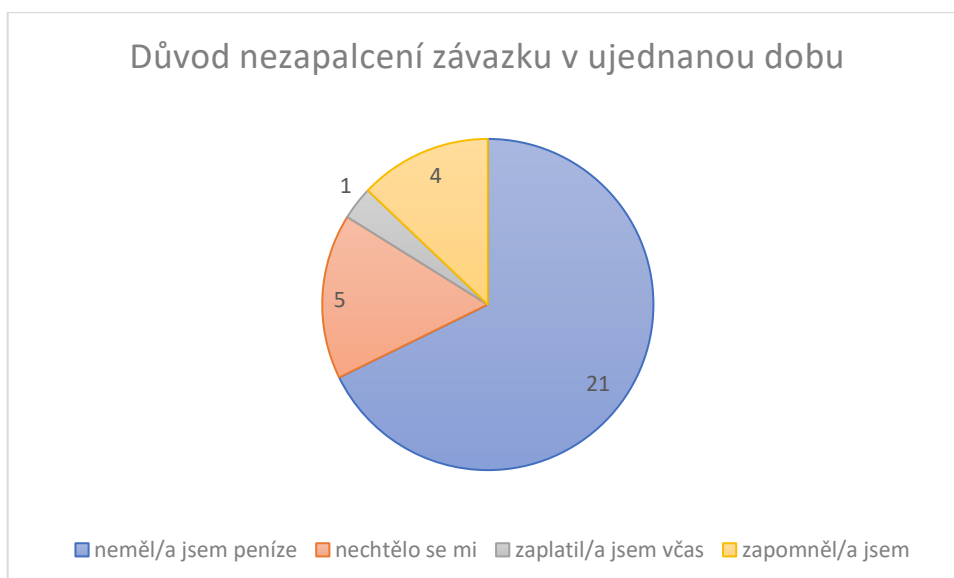

Graf 5: Z čeho Vám dluhy vznikly?

Graf 6: Celková výše dluhů

Převážná většina respondentů (21) neuhradila svůj závazek vůči věřiteli dle stanovených podmínek z důvodu absence financí. Dalšími potvrzenými důvody byla nechtění zaplacení a zapomnětlivost respondentů. Značná část respondentů (20 z 31) ignorovala komunikaci s věřitelem, což zapříčinilo zvýšení dlužné částky o úroky z prodlení.

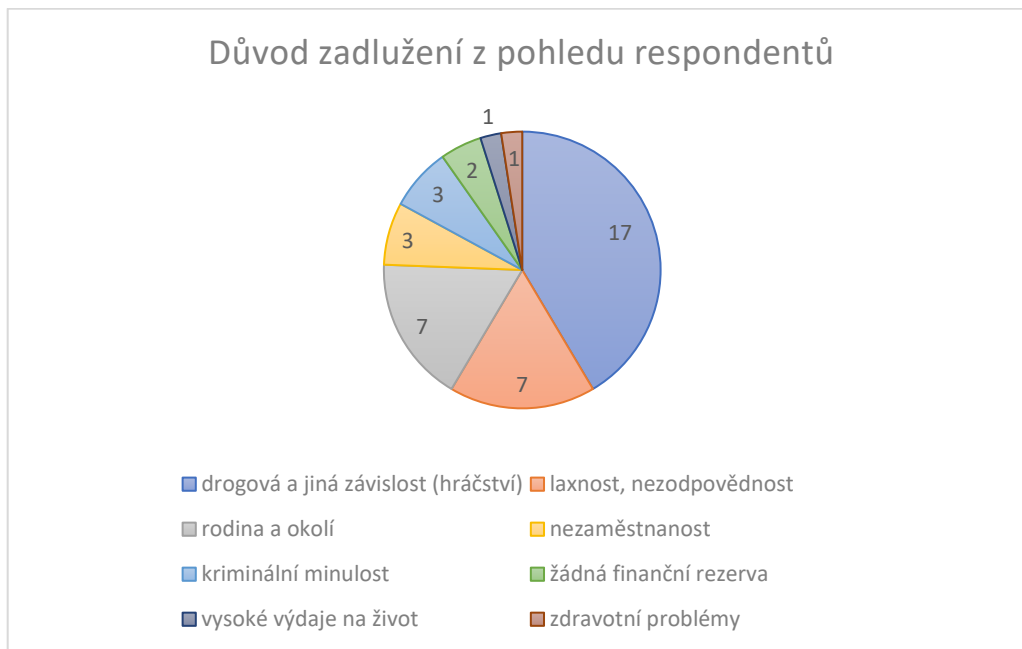

Graf 7: Důvod nezaplacení závazku v ujednanou dobu

Důvod zadlužení

U otázky týkající se důvodu/zapříčinění zadlužení z laického pohledu respondentů lze vyvodit určité faktory přispívající této problematice. Velkou roli hrála

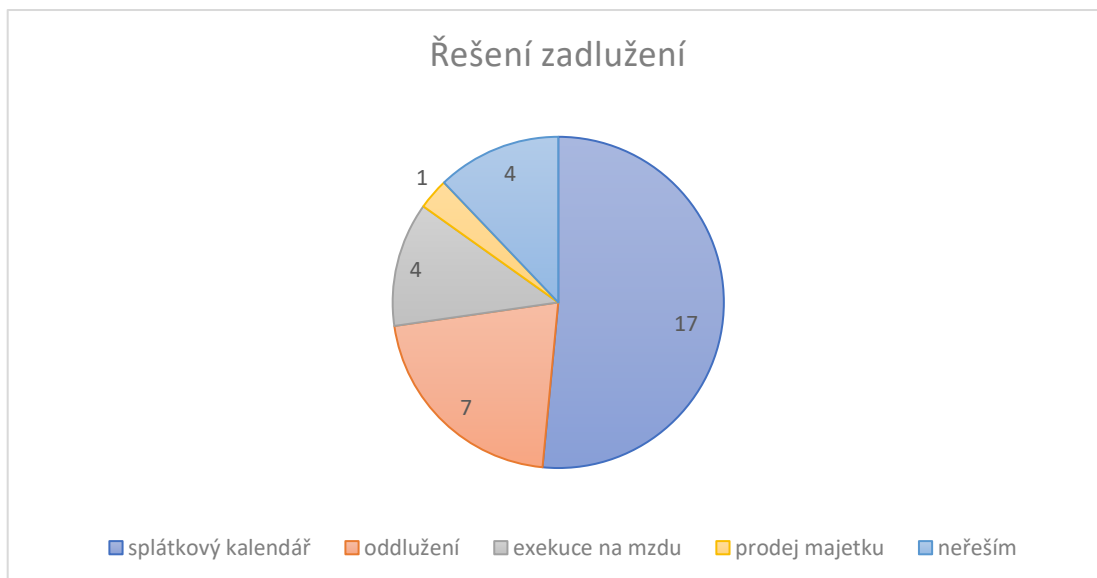
drogová a jiná závislost respondentů. Celkem 17 respondentů odpovědělo, že drogy a patologické hráčství zapříčinilo jejich dluhovou situaci. Zadluženost respondentů ovlivnila nadále rodina, okolí a osobní vlastnost respondentů – laxnost a nezodpovědnost řešit závazky včas. Na jednotlivý faktor – rodina a osobní vlastnost, odpovědělo zvlášť 7 respondentů.

Graf 8: Důvod zadlužení z pohledu respondentů

Způsob řešení

Celkem 16 respondentů řeší, anebo vyřešilo svou dluhovou situaci, pravidelným splácením dluhů prostřednictvím splátkového kalendáře. Druhý nejběžnější způsob řešení zadlužení u respondentů je oddlužení. Celkem 4 z 31 svou situaci neřeší.

Graf 9: Řešení zadlužení

Půjčka

Celkem 27 z 31 respondentů se zadlužilo z důvodu sjednání půjčky. Peníze z půjčky využili na více než jednu věc. Nejčastěji byly peníze využity na kupování drog (19), na zaplacení základních životních potřeb (11) a na zaplacení předchozích půjček (10). Při podpisu smlouvy převážná většina (19) rozuměla všem informacím uvedených ve smlouvě.

Graf 10: Způsob využití půjček

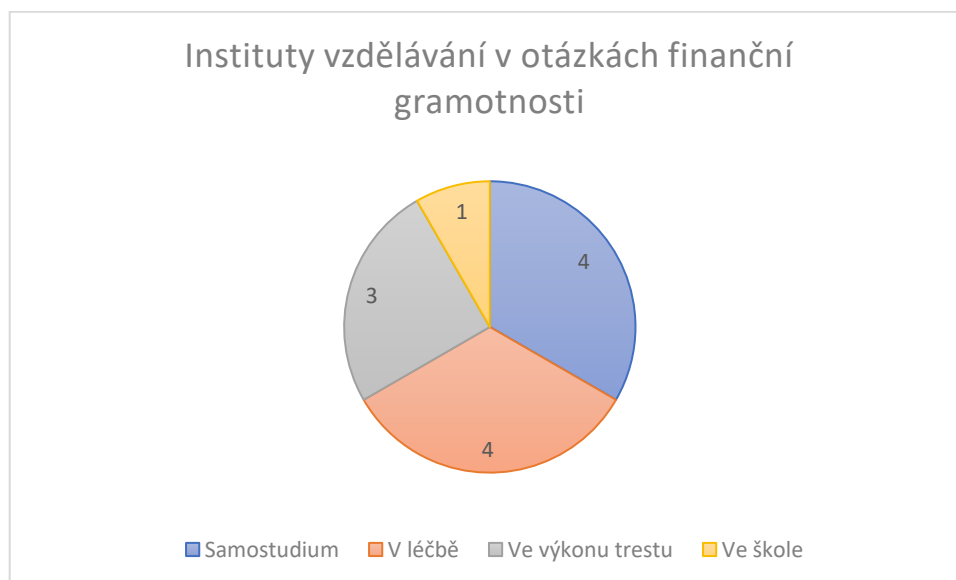
Rodina respondentů a její stav k zadlužení

Poměr respondentů, jejichž rodiny jsou zadluženy je skoro vyrovnaný. Celkem 16 respondentů odpovědělo, že jejich rodina je zadlužena, 15 nikoliv. Dalším charakteristikou v oblasti rodiny je jejich příjem. Zde jasně převažuje fakt, že respondenti pochází ze středně-příjmových rodin (23 z 31), nižší je počet zastoupených rodin s nízkými příjmy (8 z 31). Žádný respondent nepochází z rodin vysoko příjmových.

Dalšími aspekty jsou děti a dluhy na výživném. Z celkového počtu respondentů s dětmi (23) mají jen 4 dluhy na výživném.

Finanční gramotnost

Na otázku č. 22 **Byl/a jste někdy vzdělán/a v otázkách finanční gramotnosti například výpočet úroků, hospodaření s penězi, tvoření rezerv? Pokud ano, tak kdy a kde?** odpovědělo 12 respondentů ano a 19 nikoliv. V rámci kladné odpovědi jsem vymezila několik institucí, které se podílely na vzdělávání v této oblasti u jednotlivých respondentů.

Graf 11: Instituty vzdělávání v otázkách finanční gramotnosti

6.6. Interpretace výsledků

Hlavním cílem empirického výzkumu bylo zjistit, kolik klientů doléčovacích programů v adiktologických službách je anebo bylo ve stavu zadluženosti, identifikovat možné faktory vzniku zadlužení, a tím také zjistit, s jakými dluhy se nejčastěji potýkají. Většina osob přichází do doléčovacího programu zatížená dluhy, což potvrzuje aktuální míra zadluženosti u klientů doléčovacích programů 60 %. Číselný údaj byl vypočítán pouze z klientů, kteří se aktuálně nacházejí ve stavu zadluženosti. Do klientů jsem zařadila jak osoby využívající chráněné bydlení, tak i osoby využívající pouze ambulantní program, který je podložený pravidelným kontaktem se sociální službou.

Největší podíl na zadlužení mají půjčky, nedoplatek u zdravotního pojištění a nezaplacená pokuta u dopravního podniku.

V rámci studia odborné literatury jsem vymezila faktory, které lze usuzovat, že mohou ovlivnit zadluženost u tohoto typu klientů. Pomocí stanovených hypotéz a statistických údajů jsem zjistila, zdali má tvrzení jsou přijata, či zamítnuta.

Hlavní faktor jsem nazvala nízká finanční gramotnost. Tento faktor jsem následně rozdělila na dílčí faktory, kterými jsou:

- potvrzení statusu korespondující s **H1**: Většina zadlužených klientů v doléčovacích programech při zařizování půjčky neřešilo dlouhodobá rizika, ale aktuální potřebu.
- dluhová spirála korespondující s **H2**: Většina zadlužených klientů doléčovacích programů využila peníze z půjček na zaplacení předchozích půjček, než na věci, které by pokryly základní životní potřebu (např. jídlo, bydlení apod.)
- neznalost pojmů během sjednání půjčky korespondující s **H3**: U zadlužených klientů doléčovacích programů existuje souvislost mezi neznalostí základních pojmů během sjednání půjčky a jejich zadlužením.

- nízká finanční rezerva korespondující s **H4**: Nízká finanční rezerva u většiny zadlužených klientů doléčovacích programů přispěla k jejich zadlužení.
- nízké vzdělání v otázkách finanční gramotnosti korespondující s **H5**: U většiny zadlužených klientů doléčovacích programů existuje souvislost mezi vzděláváním v otázkách finanční gramotnosti a jejich zadlužením.
- rodinný vliv korespondující s **H6**: V doléčovacích programech jsou zadlužení klienti pocházející převážně ze středně-příjmových rodin, než nízko-příjmových.
- ignorování upomínek od věřitele korespondující s **H7**: Zadlužení klienti v doléčovacích programech adiktologických služeb při zpoždění splátek ignorovali upozornění věřitele.

Významným faktorem přispívajícím k zadlužení této cílové skupiny je využití financí ze získané půjčky. Tuto skutečnost jsem zařadila do tzv. faktoru potvrzení statusu a dluhové spirály. U potvrzení statusu jde o aktuální uspokojení potřeb bez dlouhodobého charakteru a bez praktických záležitostí pro život, jako je nákup dlouhodobých spotřebičů a uspokojení základních životních potřeb (jídlo, bydlení atd.). Převážná část respondentů (19 z 27) využila finance z půjčky na aktuální uspokojení potřeb formou užití psychoaktivní látky. Podle tohoto údaje lze usoudit, že **H1** je přijata.

H1: Většina zadlužených klientů v doléčovacích programech při zařizování půjčky neřešilo dlouhodobá rizika, ale aktuální potřebu.

Také lze pomocí údaje stanovit faktor závislosti na drogách, který podporuje zadlužení.

Dalším bodem je dluhová spirála, která je dle autorů proces, kdy se peníze z půjček využívají na zaplacení předchozích půjček, čímž se zadluženost prohlubuje. Celkem 10 z 27 potvrdilo využitelnost peněz na zaplacení předchozích půjček. Ze získaných dat usuzují, že **H2** je zamítnuta, protože výše potvrzených dat je nízká.

H2: Většina zadlužených klientů doléčovacích programů využila peníze z půjček na zaplacení předchozích půjček, než na věci, které by pokryly základní životní potřebu (např. jídlo, bydlení apod.).

Výsledky výzkumu ukazují, že převážná většina respondentů rozuměla všem informacím ve smlouvě při sjednání půjčky. To znamená, že **H3** je zamítnuta.

H3: U zadlužených klientů doléčovacích programů existuje souvislost mezi neznalostí základních pojmů během sjednání půjčky a jejich zadlužením. Dalším aspektem předcházení zadlužení je správně vedený přehled výdajů a příjmů s finanční rezervou, která má pokrýt případné nečekané výdaje. Získaná data potvrzují, že v případech placení závazků 21 z 31 respondentů nemělo peníze, tedy nedodrželo stanovené podmínky a zadluženost se prohlubovala. Došlo k absenci finanční rezervy, která mohla pokrýt tento druh výdajů. To znamená, že **H4** je přijímána.

H4: Nízká finanční rezerva u většiny zadlužených klientů doléčovacích programů přispěla k jejich zadlužení.

S vedením přehledu vlastního toku financí souvisí vzdělávání v otázkách finanční gramotnosti, na což poukazuje **H5**. Dle výsledků lze usoudit, že vzdělávání v rámci finanční gramotnosti před zadlužením bylo chabé. Jen jeden respondent se setkal s finanční gramotností ve škole, ostatní až v rámci samostudia a v institucích (vězení, léčba), ve kterých byli umístěni v dospělosti. **H5** je tudíž přijata.

H5: U většiny zadlužených klientů doléčovacích programů existuje souvislost mezi vzděláváním v otázkách finanční gramotnosti a jejich zadlužením.

Určitým faktorem přispívajícím k zadlužení je rodina a jejich příjem. Převážná většina pochází ze středně-příjmových rodin. Takový typ rodin se spíše dostává do dluhové spirály, jak popisují v podkapitole Status, která je součástí kapitoly 1.1. Příčiny zadlužení. Rodinný vliv mohl ovlivnit respondentův pohled na hospodaření s penězi. **H6** je přijata.

H6: V doléčovacích programech jsou zadlužení klienti pocházející převážně ze středně-příjmových rodin, než nízko-příjmových.

Místo toho, aby respondenti komunikovali s věřitelem ohledně jejich problému a možného řešení v podobě změny splátkového kalendáře či jeho dočasného přerušování, raději si vybrali cestu ignorace. Respondenti schválně ignorovali komunikaci s věřitelem během zpoždění splátek. Díky tomuto přístupu dlužníka dochází ke zvýšení dluhové částky o úroky z prodlení, a tím se prohlubuje respondentovo zadlužení. Tímto se **H7** přijímá.

H7: Zadlužení klienti v doléčovacích programech adiktologických služeb při zpoždění splátek ignorovali upozornění věřitele.

Mezi faktory podněcující zadluženost u klientů doléčovacích programů jsou jejich drogová a jiná závislost (hazard), potvrzení statusu, nulová finanční rezerva, nízké vzdělávání v otázkách finanční gramotnosti před zadlužením, rodinný vliv na hospodaření s penězi a ignorování věřitele.

DISKUZE

Inspirací pro téma bakalářské práce byly mé profesní začátky sociální pracovnice v doléčovacím programu v adiktologických službách. Krátce po nástupu do zaměstnání jsem se začala pravidelně setkávat se zakázkou dluhového poradenství, o kterém jsem neměla žádné vědomosti. Při studiu tehdy neznámé oblasti dluhového problematiky jsem se ztrácela. Neustále se nabalovaly další neznámé termíny, které byly potřeba dohledat, abych porozuměla celému kontextu. Vědomosti jsem čerpala z různých webových stránek, které byly mnohdy nedůvěryhodné.

Tato práce slouží jako přínos pro pracovníky zaměřující se nejen na klienty doléčovacích programů v adiktologických službách, ale také například pro pracovníky pracující s aktivními uživateli drog. Má doplňovat jejich vědomostní přehled o základech dluhového poradenství, které jsou dle mého názoru důležité. Důležitost mohu opřít o výsledky výzkumu, které poukazují na většinový podíl klientů, kteří se nachází anebo se nacházeli ve stavu zadluženosti. Celkem 84 % z respondentů má nebo mělo dluhy, s tím, že jim dluhy vznikly v období aktivního užívání drog. Získaný počet se shoduje s výsledky z výroční zprávy, která uvedla 85 % zadluženost mezi aktivními uživateli drog. Tato výroční zpráva také uvedla průměrnou výši dluhů 573 tisíc Kč (Mravčík a kol., 2020), což se rozchází s výsledkem mého výzkumu, který poukázal průměrnou výši dluhů v rozmezí 101–150 tisíc Kč. Předpokladem rozchodu výsledků je možné odhadování výše dluhů uživateli drog narozdíl od abstinujících klientů, kteří mají svoji dluhovou situaci mnohdy zmapovanou z léčby anebo doléčovacího programu.

Během výzkumu byli zjištěni nejčastěji se vyskytující věřitelé, kterými jsou banky, zdravotní pojišťovny nebo dopravní podniky. Tento poznatek by mohl být přínosem v oblasti mapování dluhové situace.

Empirická část také poukázala na porozumění všech informací během sjednávání půjčky. Následující otázka, kterou bych zpětně doplnila, by zjišťovala stav

jedinice během sjednávání půjčky. Stavem myslím například akutní intoxikaci či odvykací stav. Myslím si, že by tato skutečnost mohla výsledky ovlivnit. Dále respondenti uvedli, že nejčastěji využili finanční částku z půjčky na koupi psychoaktivních látek. Lze se zamyslet nad tím, zdali droga nespadá mezi jejich základní potřeby v období aktivního užívání.

Určitým faktorem přispívajícím k zadlužení klientů doléčovacích programů je rodina a její možný vliv. Tito klienti převážně pocházejí ze středně-příjmových rodin, které se častěji dostávají do dluhové spirály. Jejich vliv mohl ovlivnit klientům pohled na hospodaření s financemi. Schopnost finančního plánování se řadí mezi prevenci zadlužení.

V teoretické části jsem popisovala tzv. dluhovou spirálu, což je využití peněz z půjčky na zaplacení splátek předchozích půjček. Získané výsledky nepotvrdily teorii z odborné literatury. Jak jsem již zmínila, peníze respondenti využili na koupi drog. Usuzuji, že bažení po drogách bylo silnější než povinnost zaplacení půjček.

V rámci pokračování výzkumu by bylo zajímavé se zaměřit hlouběji na aktuální stav vědomostí v oblasti finanční gramotnosti klientů před výstupem z doléčovacího programu v adiktologických službách, jako prevenci znovu zadlužení.

ZÁVĚR

Cílem bakalářská práce bylo zjistit míru zadluženosti mezi klienty doléčovacích programů v adiktologických službách a faktory vedoucí ke vzniku jejich zadluženosti, a tím také zjistit, s jakými dluhy se nejčastěji potýkají. Pro hledání odpovědi na výzkumnou otázku: „*Jaká je míra zadluženosti u klientů doléčovacích programů v adiktologických službách a jaké faktory lze identifikovat při vzniku?*“ jsem využila dotazníkového šetření mezi klienty výše zmíněné služby v rámci kvantitativní výzkumné metody.

Z výsledku empirického výzkumu vyplývá aktuálnost tématu zadluženosti mezi klienty doléčovacích programů, protože míra zadluženosti mezi nimi je vysoká. Převážná část klientů tohoto typu zařízení je aktuálně zadlužena. Na druhém místě se nacházejí klienti, kteří své zadlužení vyřešili.

Dluh u bankovních/nebankovních společností, zdravotních pojišťoven a dopravních podniků tvoří značnou část závazku těchto dlužníků. Nejběžněji vyskytujícími dluhy u této skupiny osob jsou: dluhy z neplacení půjček, na zdravotním pojištění a dluhy na dopravním podniku, které vznikají z důvodu jízdy bez platného jízdního dokladu.

Jedním z faktorů, který lze identifikovat při vzniku zadlužení je tzv. potvrzení statusu. Jde tu o využití financí na aktuální uspokojení potřeb formou užití psychoaktivní látky. S tímto je spjat další možný faktor, a tím je drogová a jiná závislost (patologické hráčství).

Dalším zjištěným faktorem je nízké vzdělávání v otázkách finanční gramotnosti před zadlužením. Tento druh vzdělání klade důraz na vytváření finanční rezervy, která prokazatelně chyběla klientům doléčovacích programů během jejich zadlužení. Finanční rezerva by mohla zabránit zadlužování prostřednictvím půjčování peněz od bankovních a nebankovních společností. V rámci empirického výzkumu byl zjištěn fakt, že klienti v době uzavírání půjček rozuměli všem informacím ve smlouvě, takže

si byli vědomi rizik spojených s uzavřením takové smlouvy, jako jsou úroky z prodlení.

Zadlužení zapříčinila i ignorace klienta k věřiteli. Podceňování komunikace s věřitelem bylo doprovázeno zvýšením dlužné částky o úroky z prodlení. Na základě této skutečnosti docházelo k prohloubení zadlužení.

Určitým faktorem přispívajícím k zadlužení klientů doléčovacích programů je rodina a její vliv. Tyto osoby převážně pocházejí ze středně-příjmových rodin, které se častěji dostávají do dluhové spirály.

Převážná většina aktuálně zadlužených řeší svou dluhovou situaci nejčastěji formou splátek. Tuto skutečnost vnímám jako velké pozitivum pro klienty doléčovacích programů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- Bajerová, J. (2019). *Dolčovací centrum v Brně nově nabízí chráněné bydlení, kde mohou mít rodiče své děti*. Citováno 20. března 2021. Dostupné z: <https://aktualne.podaneruce.cz/chrane-ne-bydleni-pro-rodice-a-deti/>
- CNCB – Czech Non-Banking Credit Bureau, z.s.p.o. (2020). *Tisková zpráva: Dluh obyvatel překročil hranici 2,5 bilionu korun*. Citováno 5. prosince 2020. Dostupné z: <https://www.cncb.cz/dluh-obyvatel-prekrocil-hranici-25-bilionu-korun/>
- Česko. (2020a). *Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník*. Citováno 1. listopadu 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
- Česko. (2020b). *Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád*. Citováno dne 1. listopadu 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>
- Česko. (2020d). *Zákon č. 182/2006 Sb., Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. Citováno 1. listopadu 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006182?text=insolve%C4%8Dn%C3%AD+z%C3%A1kon>
- Česko. (2020e). *Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách*. Citováno 2. prosince 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?text=z%C3%A1kon+o+soci%C3%A1ln%C3%ADch>
- Česko. (2020c). *Zákon č. 120/2001 Sb., Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů*. Citováno 1. listopadu 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-120>
- Fabian&Partners. (2016). *Oddlužení – dotazy*. Citováno 29. října 2020. Dostupné z: <https://www.odborneoddluzeni.cz/oddluzeni-dotazy/>
- Financer.com LTD. (2020). *Velký slovník finančních pojmů*. Citováno 20. října 2020. Dostupné z: <https://financer.com/cz/osobni-finance/financni-gramotnost/slovník/>
- Hrdinková, T., & Mati, P. (2013). *Metodika dluhového poradenství*. Břílně: Člověk v tísní o.p.s. Citováno 21. října 2020. Dostupné z: www.clovekvtisni.cz/media/publications/193/file/1379086541-dluhova-metodika-mail.pdf
- Janda, J. (2013). *Jak žít šťastně na dluh*. Praha: Grada.
- Kalina a kol. (2001). *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha: Filia Nova.

Kalina a kol. (2003). *Drogy a drogové závislosti 2: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky.

Kolpingovo dílo České republiky z.s. (2021). *NÁSLEDNÁ PÉČE KOLPING: Základní informace*. Citováno 20. března 2021. Dostupné z: <https://www.naslednapece.kolping.cz/zakladni-informace/>

Kuda, A. (2003a). Relaps, prevence a zvládání relapsu. In Kalina a kol. (2003). *Drogy a drogové závislosti 2: mezioborový přístup* (s. 117 – 124). Praha: Úřad vlády České republiky.

Kuda, A. (2003b). Následná péče, doléčovací programy. In Kalina a kol. (2003). *Drogy a drogové závislosti 2: mezioborový přístup* (s. 208 – 214). Praha: Úřad vlády České republiky.

Ludvík, M. (2020). *Co je darovací smlouva pro oddlužení? Kdo může být dárce?* Citováno 30. října 2020. Dostupné z: <https://abivia.cz/rady-jak-na-dluhy/darovaci-smlouva-oddluzeni/>

Matoušek, O. (2003a). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.

Matoušek, O. a kol. (2003b). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál.

MF ČR. (2010). *Národní strategie finančního vzdělávání*. Citováno 31. prosince 2020. Dostupné z: file:///C:/Users/aneta/Downloads/PSFV_Narodni-strategie-financniho-vzdelavani.pdf

MF ČR. (2019). *Zadlužení a předlužení*. Citováno 31. prosince 2020. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>

MF ČR. (2020). *Výsledky měření finanční gramotnosti 2020: CELKOVÉ VÝSLEDKY*. Citováno 2. ledna 2021. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/vysledky-mereni-financni-gramotnosti-20-3286>

Miovský, M., & Bartošíková, I. (2003). Možnosti a meze psychoterapie v léčbě závislostí. In Kalina a kol. (2003). *Drogy a drogové závislosti 2: mezioborový přístup* (s. 25 – 29). Praha: Úřad vlády České republiky.

Mravčík, V. & a kol. (2020). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2019*. Praha: Úřad vlády České republiky.

MS ČR. (2018a). *Co Vás čeká po podání návrhu*. Citováno 29. října 2020. Dostupné z: <https://insolvency.justice.cz/jak-ven-z-dluhove-pasti/co-vas-ceka-po-podani-navrhu/>

- MS ČR. (2018b). *Oddlužení*. Citováno 29. října 2020. Dostupné z:<https://insolvency.justice.cz/jak-ven-z-dluhove-pasti/oddluzeni/>
- MS ČR. (2019). *Pokyny k vyplnění formuláře návrhu na povolení oddlužení*. Citováno 29. října 2020. Dostupné z:<https://insolvency.justice.cz/wp-content/uploads/2019/07/Pokyny-k-vyplneni-formulace-navrhu-na-povoleni-oddluzeni-od-1.-6.-2019.pdf>
- MS ČR. (2020a). *Sepisovatelé návrhu*. Citováno 29. října 2020. Dostupné z:<https://insolvency.justice.cz/sepisovatele-navrhu/>
- MS ČR. (2020b). *Prodej movitých věcí*. Citováno 28. října 2020. Dostupné z:<https://exekuce.justice.cz/prodej-movitych-veci/>
- MS ČR. (2020c). *Kalkulačka pro výčet srážek ze mzdy*. Citováno 8. listopadu 2020. Dostupné z: <https://exekuce.justice.cz/vypocet-srazek-ze-mzdy/>
- Nacher, P. (2017). *Konec finančních negramotů v Čechách*. Praha: Plot.
- Noveský, I., & Balabán, Z., ed. (2009). *Slabikář finanční gramotnosti*. Praha: COFET.
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálního výzkumu*. Praha: Grada.
- Remedium Praha. (2012). *Upomínka od věřitele*. Praha: Remedium Praha. Citováno 1. prosince 2020. Dostupné z: <https://www.dluhovylabyrint.cz/potrebuji-informace/dluznik/mam-dluhy/upominka-od-veritele/>
- Rubikon Centrum, z.s. *Jak se zbavit DLUHŮ*. Citováno 30. října 2020. Dostupné z: <http://137877.w77.wedos.ws/brozura-aliance-proti-dluhum.pdf>
- Schelleová, I. & kol. (2008). *Exekuce*. Ostrava: KEY Publishing.
- Schelleová, I. (2002). *Jak vymáhat dluhy právní cestou*. Praha: Computer Press.
- Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Wolfová, J., & Štika, M. (2016). *Soudní exekuce*. Praha: Wolters Kluwer.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulky

Tabulka 1: Charakteristika nezadlužených respondentů

Grafy

Graf 1: Věkové rozmezí respondentů

Graf 2: Nejvýše dosažené vzdělání respondentů

Graf 3: Dokončená léčba před nástupem do doléčovacího programu

Graf 4: Stav respondenta k zadlužení

Graf 5: Z čeho Vám dluhy vznikly?

Graf 6: Celková výše dluhů

Graf 7: Důvod nezaplacení závazku v ujednanou dobu

Graf 8: Důvod zadlužení z pohledu respondentů

Graf 9: Řešení zadlužení

Graf 10: Způsob využití půjček

Graf 11: Instituty vzdělávání v otázkách finanční gramotnosti

PŘÍLOHA

č. 1 Dotazník

Zadluženost u klientů doléčovacích programů v adiktologických službách

Vážené respondentky, Vážení respondenti,

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění mého dotazníku, který poslouží jako podklad pro závěrečnou práci na téma „Zadluženost u klientů doléčovacích programů v adiktologických službách“.

Cílem závěrečné práce je zjistit kolik klientů doléčovacích programů je anebo bylo ve stavu zadluženosti, identifikovat možné faktory vzniku a zjistit s jakými dluhy se nejčastěji potýkají.

Účast ve výzkumu je **dobrovolná a anonymní**.

Děkuji za spolupráci.

Aneta Říhová, DiS.

1. Pohlaví

- a) žena
- b) muž

2. Věk

- a) 18 – 25 let
- b) 26 – 30 let
- c) 31 -35 let
- d) 36 – 40 let

e) 41 let a více

3. Máte dítě/děti?

a) ano

b) ne

4. Délka abstinence od primární drogy (přepočteno na měsíce)

.....

5. Před nástupem do doléčovacího programu jste byl/a v

a) terapeutické komunitě

b) psychiatrické léčebně

c) ve výkonu trestu

d) jiné:

6. Nejvyšší dosažené vzdělání

a) bez vzdělání

b) základní

c) výuční list

d) maturita

e) vyšší odborné

f) vysokoškolské

g) jiné:

7. S jakým výrokem souhlasíte

a) jsem aktuálně zadlužen/a

b) byl/a jsem zadlužen/a. Kdy se Vám podařilo vyřešit vaši zadluženost? Před nástupem do doléčovacího programu či potom?.....

c) nikdy jsem nebyl/a zadlužen/a

8. Pokud jste nikdy nebyl/a zadlužena, tak jaký důvod k tomu přikládáte?

.....
.....
.....

9. Má nebo měl někdo z Vaší blízké rodiny dluhy?

- a) ano
- b) ne
- c) jiné:.....

10. S jakým výrok souhlasíte? Když jsem vyrůstal/a, tak moje rodina měla:

- a) nízký příjem
- b) střední příjem
- c) vysoký příjem
- d) jiné:.....

Pokud jste v otázce č. 7 odpověděl/a Nikdy jsem neměl/a dluhy přejděte na otázku 19. Setkal/a jste se s pojmem finanční gramotnost? Pokud ano, tak kdy? (dětství, dospělost, ...)

11. Jaká je/byla celková výše Vašich dluhů?

- a) do 50 tisíc Kč
- b) 51 až 100 tisíc Kč
- c) 101 až 150 tisíc Kč
- d) 151 až 250 tisíc Kč
- e) 251 až 500 tisíc Kč
- f) 500 tisíc až milion

g) Milion a více: Kolik?.....

12. Z čeho Vám dluhy vznikly? (možnost více odpovědí)

- a) výživné
- b) trestní činnost např. náhrady újmy poškozeného
- c) nedoplatek na daních
- d) nedoplatek pojistného na zdravotním pojištění
- e) půjčka
- f) mobilní služby
- g) jízda „na černo“
- h) nájemné
- i) z podnikání
- j) komunální odpad
- k) jiné:

13. Jaký byl důvod vzniku těchto dluhů?

.....

.....

.....

14. Pokud jste si někdy půjčil, na co jste získané finance využila? (možnost více odpovědí)

- a) na základní životní potřebu (jídlo, bydlení, ošacení,...)
- b) na vybavení domácnosti (pračka, lednička)
- c) na zaplacení předchozích půjček
- d) na zaplacení dluhů např. pokuty, výživné
- e) drogy
- f) jiné:.....

15. Při uzavírání půjčky jste porozuměl/a všem informacím uvedených ve smlouvě?

- a) ano
- b) ne

16. Upozorňoval Vás věřitel na neplacení? Například formou telefonátů, dopisů obsahující prodlení plateb, předžalobní výzvy, platební rozkazy atd.

- a) ano, vždy jsem to vyřídil/a
- b) ano, ale ignoroval/a jsem je
- c) ne
- d) nevím
- e) jiné:

17. Jak řešíte, anebo jak jste řešil/a svou dluhovou situaci?

- a) neřeším
- b) splátkový kalendář
- c) prodej majetku
- d) oddlužení
- e) jiné:

18. Proč jste neuhradil/a Váš závazek včas, dle stanovených podmínek splatnosti?

- a) neměl/a jsem peníze
- b) zapomněl/a jsem
- c) nechtělo se mi
- d) vše jsem zaplatil/a včas
- e) jiné:

19. Byl/a jste někdy vzdělán/a v otázkách finanční gramotnosti například výpočet úroků, hospodaření s penězi, tvoření rezerv? Pokud ano, tak kdy a kde?

.....
.....
.....

20. Využil/a jste někdy dluhového poradenství?

- a) ano
- b) ne

Místo na další komentáře, které byste chtěl/a zanechat:

Děkuji za Váš čas.